



TARIFFORDLISTE

Sentrale begreper i tariffens verden

SAMMENDRAG

Her finner du en samlet oversikt over de mest sentrale begrepene i tariffens verden. Dette er sentral kunnskap for alle tillitsvalgte.

Innhold

NFFs tariffordliste	3
Akkordlønn	3
Arbeidsfri	3
Arbeidstid	3
Anbefalt forslag	3
Ansiennitetstillegg	3
Arbeidsavtale	3
Arbeidskamp	3
Arbeidsretten	3
Arbeidstvister	3
Disponibel realinntekt	3
Etterslep	3
Forbundsvisse oppgjør	4
Fredsplikt	4
Frivillig lønnsnemnd	4
Frontfagsmodellen	4
Generelt tillegg	4
Hovedavtale	4
Hovedorganisasjon/hovedsammenslutning	4
Hovedtariffavtale	4
Indeksregulering	4
Inflasjon	4
Interessetvist	4
Kollektiv oppsigelse	4
Kombinert oppgjør	4
Konkurransetsatt næring	4
Konsumprisindeks	4
Lavtlønn	5
Likelønn	5
Lockout	5
Lokale forhandlinger	5
Lønnsglidning	5
Lønnsnemnd	5
Lønnsoverheng	5

Medbestemmelse	5
Mekling.....	5
Mellomoppgjør.....	5
Minstelønn.....	5
Nominell lønn	5
Overheng	5
Permisjon.....	6
Permittering	6
Politisk streik	6
Pott.....	6
Prolongering	6
Reallønn	6
Rettstvist	6
Rikslønnsnemnda	6
Riksmekleren.....	6
Samordnet oppgjør.....	6
Streik.....	6
Styringsrett.....	6
Sympatiaksjoner.....	6
Særavtale	6
Tariffavtale	7
Tillitsvalgt	7
Teknisk beregningsutvalg (TBU).....	7
Tvungen lønnsnemnd	7
Uravstemning	7
Økonomisk ramme	7
Årslønnsvekst	7

NFFs tariffordliste

Her finner du korte forklaringer på ord og uttrykk som brukes ofte i det kollektive arbeidslivet – tariffens verden – forbindelse med forhandlinger, tariffavtaler og arbeidskonflikter.

Akkordlønn

Lønnsform der den ansattes lønn er avhengig av produksjonsresultatet.

Arbeidsfri

Med arbeidsfri menes den tid arbeidstaker ikke står til disposisjon for arbeidsgiver, jf. [arbeidsmiljøloven](#) § 10-1 (2).

Arbeidstid

Med arbeidstid menes den tid arbeidstaker står til disposisjon for arbeidsgiver, jf. [arbeidsmiljøloven](#) § 10-1 (1).

Anbefalt forslag

Forslag som partenes forhandlere under et tariffoppgjør anbefaler vedtatt ved en etterfølgende avstemning.

Ansiennitetstillegg

Lønnstillegg som vanligvis gis i henhold til tariffavtalens satser basert på praksis og tjenestetid.

Arbeidsavtale

En avtale mellom arbeidsgiver og en enkelt arbeidstaker om at arbeidstaker stiller sin arbeidskraft til disposisjon mot et bestemt vederlag. Arbeidsmiljøloven § 14-5 og § 14-6 har nærmere regler om arbeidsavtalens form og innhold.

Arbeidskamp

Fellesbetegnelse og et annet ord for streik (arbeidsnedleggelse) og lockout (arbeidsstengning). Det kan også forekomme andre former for arbeidskamp, for eksempel organisert overtidsnekt, gå sakte-aksjoner m.m.

Arbeidsretten

Spesialdomstol som i hovedsak har i oppgave å avgjøre tolkningstvister samt saker om ulovlige og tariffstridige aksjoner. [Arbeidsretten.no](#)

Arbeidstvister

Tvister mellom arbeidstaker- og arbeidsgiversiden. Det skilles mellom rettvister (tvist om tolkning eller gyldighet av tariffavtale) og interessetvister (tvister i forbindelse med oppretting eller reforhandling av tariffavtale).

Disponibel realinntekt

Inntekt minus skatt og prisstigning. Kalles også kjøpekraft.

Etterslep

Manglende lønnsutvikling for grupper som ikke har lønnsglidning eller resultat av ulik lønnsglidning, mellom sammenlignbare grupper. Kan for eksempel gjelde sammenligning mellom offentlig og privat ansatte.

Forbundsvise oppgjør

Det enkelte fagforbund fremmer selv krav og forhandler selv med respektive bransjesammenslutninger på arbeidsgiversiden. Skjer gjerne under en viss samordning fordi veiledende rammer oftest settes ved forutgående forhandlinger mellom hovedorganisasjonene.

Fredsplikt

Plikt til å avstå fra arbeidskamp i tariffperioden, jf. [arbeidstvistloven](#) § 6 nr. 1.

Frivillig lønnsnemnd

Tariffpartene kan avtale bruk av Rikslønnsnemnda for å løse en interesseløstvist. Partene kan også bli enige om å sette sammen en annen nemnd for å løse tvisten. [Rikslønnsnemndas nettside](#).

Frontfagsmodellen

Betegnelsen på en ordning der konkurranseutsatt næring forhandler først i et oppgjør, og setter en standard for hva som er den økonomiske rammen for alle tariffoppgjør i samme periode. Ordningen er ment å sikre at lønnsutviklingen i samfunnet ikke drar fra arbeidstakerne i eksportsektoren.

Generelt tillegg

Tariffmessig lønnstillegg som kan gis til hele grupper av arbeidstakere som er omfattet av et tariffoppgjør.

Hovedavtale

En tariffavtale som etablerer partsforhold i et tariffområde, og blant annet inneholder regler om partenes rettigheter og plikter, medbestemmelse, og hvordan partene skal samhandle.

Hovedorganisasjon/hovedsammenslutning

En hovedorganisasjon er en sammenslutning av organisasjoner på arbeidsgiversiden eller på arbeidstakersiden.

Hovedtariffavtale

En hovedtariffavtale er en tariffavtale om generelle lønns- og arbeidsvilkår.

Indeksregulering

Regulering av lønninger etter utviklingen av konsumprisindeksen i henhold til bestemmelser fastsatt ved en tariffrevisjon.

Inflasjon

Stigning i gjennomsnittlig prisnivå målt med for eksempel konsumprisindeksen.

Interesseløstvist

Twist mellom en arbeidsgiver eller arbeidsgiverforening, og en fagforening om opprettelse eller reforhandling av en tariffavtale, jf. [arbeidstvistloven](#) § 6.

Kollektiv oppsigelse

Når fagforening eller arbeidsgiverforening samlet sier opp arbeidsavtalene i den hensikt å sette i gang lovlig arbeidskamp. En lovlig arbeidskamp forutsetter at de personlige arbeidsavtaler er suspendert, slik at det formelt sett ikke eksisterer noe ansettelsesforhold under arbeidskampen. Se [arbeidstvistloven](#) § 29 og [arbeidsmiljøloven](#) § 15-17.

Kombinert oppgjør

Betegnelsen på lønnsoppgjør hvor staten er med som en tredjepart, for eksempel med garantier om skatter, avgifter eller andre tiltak som har betydning for partene i oppgjøret. (For eksempel ferie eller pensjon)

Konkurranseutsatt næring

Eksportbedrifter som selger det meste av produksjonen til utlandet.

Konsumprisindeks

Statistisk sentralbyrås månedlige beregning av prisstigning på forbruksvarer.

Lavtlønn

Lønn som er spesielt lav i forhold til gjennomsnittslønnen for alle lønnstakere eller i en bransje. Grensen regnes ofte som 85 % av gjennomsnittet.

Likelønn

Lik lønn for kvinner og menn i arbeidslivet, lik lønn for arbeid av lik verdi, lik lønn for likt arbeid eller lik lønn for alle arbeidstakere.

Lockout

Uttestengning eller arbeidsstengning er arbeidsgivernes lovlige kampmiddel for å tvinge frem løsning av en interessedvilt. Se [arbeidstvistloven](#) § 1 nr. 6.

Lokale forhandlinger

Forhandlinger om lønns- og arbeidsvilkår som finner sted mellom partene i den enkelte bedrift/virksomhet med hjemmel i den sentrale tariffavtalen.

Lønnsglidning

Lønnsutvikling i en tariffperiode som skyldes andre tillegg enn de som blir avtalt i de sentrale tariffoppgjørene.

Lønnsnemnd

En offentlig institusjon eller voldgiftsordning, som er etablert gjennom [lønnsnemndloven](#) for å løse tvister mellom arbeidsgiver- og fagorganisasjoner i forbindelse med tariffoppgjør. Lønnsnemndsavgjørelsen har samme virkning som en tariffavtale. [Rikslønnsnemndas nettside](#).

Lønnsoverheng

Forskjellen mellom gjennomsnittslønnen i et kalenderår og lønnsnivået ved årets utgang.

Medbestemmelse

De ansattes adgang til å øve innflytelse på beslutninger som arbeidsgiver treffer innenfor rammen av styringsretten.

Mekling

Partene i et tariffoppgjør må gjennomføre frivillig eller tvungen mekling før de kan gå til streik eller lockout. Riksmekleren skal nedlegge forbud mot partene iverksetter arbeidsnedlegging/-stans i ti dager fra tariffforhandlingene ble brutt. Når fristen er gått ut kan hver av partene kreve meklingen avsluttet. Meklingen skal da avsluttes innen fire dager, selv om mekleren ikke finner grunnlag for å komme med et meklingsforslag. Se også Riksmekleren.

Mellomoppgjør

Forhandlinger om lønnsregulering for annet avtaleår (eventuelt tredje avtaleår dersom det er treårig tariffavtale). Ved mellomoppgjør forhandles i utgangspunktet kun om lønn.

Minstelønn

En nedre lønnsgrænse som garanteres i tariffavtalen. Ingen som omfattes av avtalen, kan lønnes lavere enn minstelønn.

Nominell lønn

Bruttolønn før skatt målt i kroner og ører. Nominelt tillegg er det krone-/øre-t tillegg som avtales i et tariffoppgjør.

Overheng

Se Lønnsoverheng.

Permisjon

Arbeidstakers adgang til å få fri med eller uten lønn. Det innebærer et midlertidig opphold i arbeidsforholdet med den presisering at arbeidstakeren ved permisjonen er ansatt og har rett og plikt til å komme tilbake til sin stilling når permisjonen opphører.

Permittering

En adgang arbeidsgiver i bestemte situasjoner har til midlertidig å oppheve lønns- og arbeidsplicht uten at arbeidsavtalen opphører.

Politisk streik

Protestaksjon av kort varighet som ikke skal angå de streikendes lønns- og arbeidsvilkår. Aksjonen må ha et klart politisk siktemål for å være lovlig og ikke rammes av den tariffrettslige fredsplikten.

Pott

Et konkret beløp som partene ved tariffoppgjøret setter av til bestemte formål.

Prolongering

En automatisk eller avtalt forlengelse av varigheten av en tariffavtale.

Reallønn

Nominell lønn minus prisstigning.

Rettstvist

En tvist om en tariffavtales gyldighet, forståelse eller bestående. Se arbeidstvistlovens § 6 nr. 1.

Rikslønnsnemnda

Se Lønnsnemnd. [Rikslønnsnemndas nettside](#).

Riksmekleren

Riksmekleren er en meklingsordning for interesseløst mellom arbeidstaker- og arbeidsgiversiden som er etablert gjennom [arbeidstvistloven](#) § 11. Se også [Riksmeklerens nettsider](#).

Samordnet oppgjør

Tarifforhandlinger som foregår ved at en hovedsammenslutning forhandler samlet for alle tilsluttede forbund om generelle krav, eventuelt ved at forbundene forhandler om spesielle saker i sine avtaler. Avstemning om resultatet er som regel felles, men kan skje forbundsvis. Betegnelsen samordnet oppgjør er særlig brukt når LO og NHO forhandler.

Streik

Kampmiddel rettet mot arbeidsgiverne. Innebærer hel eller delvis arbeidsstans som arbeidstakere i fellesskap eller i forståelse med hverandre iverksetter for å tvinge frem en løsning av en tvist mellom en fagforening og en arbeidsgiver eller arbeidsgiverforening. Se arbeidstvistloven § 1 nr. 5.

Styringsrett

Arbeidsgivers rett til å lede, fordele og kontrollere arbeidet, samt retten til å ansette og si opp ansatte. Styringsretten begrenses av blant annet lover og avtaler.

Sympatiaksjoner

Arbeidsnedleggelse til støtte for andre arbeidstakers lovlige aksjoner uten at resultatet får virkning for de sympatistreikendes egne lønns- eller arbeidsvilkår.

Særavtale

En særavtale er en tariffavtale om lønns- og arbeidsvilkår som ikke omfattes av hovedtariffavtalen. Det skiller ofte mellom sentrale og lokale særavtaler. Sentrale særavtaler omfatter alle arbeidstakerne på et tariffområde. Lokale særavtaler gjelder kun enkelte profesjoner eller grupper.

Tariffavtale

Avtale mellom en fagforening og en arbeidsgiver eller arbeidsgiverforening om arbeids- og lønsvilkår eller andre arbeidsforhold. Se [arbeidstvistloven](#) § 1 nr. 8 og § 3.

Tillitsvalgt

En representant for organiserte arbeidstakere.

Teknisk beregningsutvalg (TBU)

Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (TBU) **skal** legge til rette for at partene i arbeidslivet og myndighetene har en best mulig felles forståelse av situasjonen i norsk økonomi. TBU lager vanligvis to rapporter hvert år. Én rapport blir laget før lønnsoppgjørene. Denne rapporten kommer i to utgaver – en foreløpig utgave i slutten av februar og en endelig utgave i slutten av mars/begynnelsen av april. Den andre rapporten kommer i juni og er en oppsummering av lønnsoppgjørene i inneværende år. [Nettside for TBU](#)

Tvungen lønnsnemnd

Hvis det på grunn av streik eller lockout oppstår fare for liv og helse eller andre alvorlige samfunnsmessige konsekvenser, kan Stortinget eller Regjeringen bestemme at arbeidskampen skal avsluttes. Det gjøres gjennom vedtak om tvungen lønnsnemnd. Tvisten vil i så fall bli behandlet av Rikslønnsnemnda. [Rikslønnsnemndas nettside.](#)

Uravstemning

Gjennom uravstemning inviteres alle medlemmene i et forbund til å stemme ja eller nei til et anbefalt eller ikke-anbefalt forhandlings- eller meklingsresultat. Forskjellige forbund har forskjellig praksis for bruk av uravstemning i forbindelse med tariffoppgjør.

Økonomisk ramme

Den økonomiske ramme for oppgjøret viser hva som blir den totale økonomiske konsekvensen av et tariffoppgjør for arbeidsgiver. I tillegg til avtalt lønnstillegg, omfatter ramme blant annet kostnader til pensjon, arbeidsgiveravgift, sosiale kostnader osv.

Årslønnsvekst

Økningen som en ansatt oppnår i løpet av ett år dersom vedkommende har jobbet et fullt årsverk, eller gjennomsnittlig vekst i årslønn for en nærmere definert arbeidstakergruppe fra et år til et annet.